

**R. P. Martini De Esparza Artieda, Navarri, Theologi Societ.
lesv, Cvrsvs Theologicvs**

iln decem Libros, & duos Tomos distributus, Ivxta Methodvm, Qva In
Scholis Societatis Iesv communiter traditur annis quaternis

Continens Secvndam Secvndæ, & Tertiam Partem D. Thomæ

Esparza Arteida, Martin de
Lugduni, 1666

XXVII. Vtrum detur vniuersalis aliqua regula quantitatis restituendæ sub
lethali?

[urn:nbn:de:hbz:466:1-94839](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-94839)

testas legislatoribus, & iudicibus; isque fuit initio unanimis omnium consensus.

Artic. 8. Istud porro genus reparandi damnum alienum latè, & improprie, ac reductiue tantum est actus restituendi. Quia bonum pro cuius iactura fit compensatio, nec formaliter, nec æquiualeuter transferatur in compensantem, vt potè nec delectatum, nec ditiozem redditum ea alterius iactura, nec alicuius inde commodi participem. Quare obligatio talis reparationis reductiue tantum pertinet ad alteram ex radicibus obligationis restituendi communiter assignatis; nimirum ad iniustam acceptiorem, quatenus perinde agitur à lege, & iudice atque si interuenisset acceptio formaliter iniusta; ideoque iuridicè, & in foro externo est acceptor iniustus is, cuius res, etiam absque culpa Theologica, & imputabili coram Deo, nocumentum alteri intulere in casibus per eas leges expressis. Ceterum, re ipsa nihil est aliud ea reparatio damni, quam deputatio, rei pertinentis ad vnum, in fauorem, & ius alterius facta per publicam potestatem ob bonum commune consistens in sollicitudine cuiusque, ne res suæ noceant aliis, quæ deputatio executioni mandanda sit per iudicem pro opportunitate in eum finem conferente. Vtrum deinceps agendum erit ordine de sola restitutione propriè, & strictè tali.

Ad 1. Licet leges contradicentes iuri naturæ sint iniustæ, ac nullæ, non tamen sunt iniustæ, ac nullæ, quæ superaddunt obligationes aliquas vltra obligationes iuris naturalis, quatenus expediens visum fuerit bono communi. Expediens verò fuit, vt per eiusmodi leges redderentur omnes solliciti, ne ex rebus suis nocumentum in alios redundaret, vtque lites de culpa nocentis per res suas non multiplicarentur nimium, & cum nimia perplexitate. Idè autem legislatorum, & iudicum arbitrio res ista relicta est, quia non vbiq; gentium, & omni tempore, & absque discrimine personarum est expediens eadem seueritas aut mititas, quoad hoc. Quæ autem sunt huiusmodi, non pertinent ad ius naturæ vbiq; & semper, & respectu omnium æquè vigens; nec pendet immediatè à primæuo, & vniformi omnium hominum consensu; sed pertinent ad legislatores, & iudices, in quos ceteri, quoad res eiusmodi, transmissere propriæ voluntatis potestatem, ac directionem.

Ad 2. Ante rerum diuisionem imprimis non erat discrimen serui, & liberi. Vnde, quoad hoc laborat argumentum falsa suppositione. Atque idè independentè à diuisione rerum, quilibet teneretur solum, de damno culpabiliter illato. Deinde, neque modo leges statuunt, vt dominus teneatur de damno per seruum vtrumque illato, sed de eo tantum, quod culpa serui illatum est. Quod autem inferitur à bruto, inferitur profectò absque eius culpa. Rursus brutum, siue damnum intulisset, siue non intulisset, potuisset à quolibet capi, & propriæ vtilitati, ac delectationi deputari absque vilo discrimine, nec ratione damni illati. Specialiter maneret obnoxium patienti damnum. Neque enim propterea impedirentur ceteri ab eo occupando conuertendo in propriam vtilitatem. Denique, vt ante rerum diuisionem brutum nocens maneret eo modo specialiter obnoxium patienti; non tamen idè dicendum esset independentè à legibus post rerum diuisionem. Quia ante diuisionem rerum cetera erant paria ex parte patientis, & non patientis damnum, & potuisset facillè præualere ad minimulum patientiæ, & damni vtrumque tolerati. At post rerum diuisionem cetera non sunt paria ex parte domini, & non domini; sed dominus præfertur quatenus aliis potius, quam ipsi cedat nocumentum absque vera eius culpa causatum per res

suas in rebus alienis, propter rationem supra indutam. Superest itaque ratio, & materia sufficiens, vt leges inducant obligationem in re proposita peculiarem, nec subsistentem iure naturæ secundum se. Falsa igitur hæc suppositio argumenti, nec est bona consequentia.

Ad 3. Multis de causis publica potestas iuste potest adiudicare res vnius alteri, nulla existente culpa, sed ita postulante bono communi. Postulat autem bonum commune, vt aliquando repareretur damnum etiam inculpabiliter illatum, vtque id fiat à domino rei nocentis, tametsi ipse sit innocens, vt liquet ex rationibus productis circa primum.

QVÆSTIO XXVII.

Vtrum detur vniuersalis aliqua regula quantitatis restituendæ sub lethali?

VIdetur nullam talem regulam assignabilem esse. 1. à posteriori. Quia auctores, qui tentant tradere regulam eiusmodi vniuersalem, discrepant ferè omnes inter se. Quod non fieret, si daretur vnum aliquid vniuersale, ac vniformè, cuius designatio posset quietare intellectum. Et præterea ea ipsa varietas opinionum parit eundem effectum, quoad directionem, & praxim operationum humanarum, quem parere potest defectus realis, & obiectiuis regulæ vniuersalis ex natura ipsa rei. Quia vnusquisque potest quavis opinione vti pro arbitrio; Idque ita accidet, tametsi vera modo regula vniuersalis assignetur, quia non poterit fieri demonstratio euidentis veritatis eius, & falsitatis cæterarum opinionum. Ergo, quod ea regula re ipsa detur, vel non detur in rebus nihil interest, & vtrouis modo determinatio talis quantitatis relinquenda iam est necessariò arbitrio viri boni.

2. Determinatio quantitatis restituendæ sub lethali ab vnoquoque, respectu vniuscuiusque pendet ex circumstantiis innumerabilibus, & multiplicibus in infinitum syncategorematicè; nempe ex maiori, & minori abundantia rerum singularum, tum in vnaquaque Prouincia, tum respectu cuiusque personæ. Quæ autem pendet ab innumerabilibus, atque in infinitum multiplicabilibus cum diuersitate, sunt indeterminabilia in vniuersum.

3. In diuersis materiis datur opposita ratio quoad quantitatem obligantem sub lethali. Quia in materia honoris, & famæ, detractio materialiter levis obligat ad restitutionem sub lethali, respectu abundantis honoris, & famæ; eademque materialiter detractio ad nullam restitutionem obligat, vel obligat tantum sub veniali, respectu infamis, aut habentis parum honoris, & famæ. De aliquo enim dicitur esse mendosum ex gr. cui nihil propterea sit restituendum; de aliquo verò alio, cui sit restituendum sub lethali, vel saltem sub veniali, idque solum propter honoris, & famæ abundantiam in vno, & defectum in alio. E conuerso in re pecuniaria furtum materialiter leue, respectu pauperis, potest obligare sub lethali ad restituendum; idemque potest nullam, vel lenem solum obligationem inducere, respectu prædiuitis. Ea autem, quorum est opposita ratio non cadunt eatenus vniformiter sub vniuersalem aliquam regulam.

4. Aliquæ sunt operationes ad alterum, quæ ab omnibus auctoribus relinquuntur arbitrio boni viri, & unanimi consensu declarantur indeterminabilia in vniuersum per regulam generalem, quæ æqualiter, & vniformiter dirigere valeat omnes omnium operationes, circa omnes. Operationes autem ad alterum

omnes

omnes aliquo modo rediguntur ad materiam iustitiæ; & præterea nulla est peculiaris ratio de determinabilitate eorum, quæ directè, & formaliter pertinent ad virtutem iustitiæ propriam, & strictè talis. Ergo omnia, quæ ad ipsam quomodolibet pertinent, sunt necessariò relinquenda arbitrio boni viri, & conscientia cuiusque iuxta sensum sapientum hominum communem.

Art. 1. Resp. Quoniam dictum est supra restitutionem duplici ex capite deberi posse, nempe ratione rei, siue culpabiliter, siue inculpabiliter acceptæ, & ratione damni culpabiliter illati, duplex est consequenter consideratio restitutionis debitæ sub lethali, nempe, & ratione quantitatis, & ratione culpæ. Quia verò consideratio quantitatis latius patet, cum sit communis omni restitutioni, de ipsa primo loco dicendum est. Queritur itaque quænam quantitas, siue rei ablata, siue damni illati sit per se necessaria, ac sufficiens, ut inde resultet obligatio restituendi sub lethali; ita ut si non fiat restitutio, peccetur lethaliter per se loquendo?

Art. 2. Solet hæc quæstio tractari ab auctoribus solum circa furtum, & rapinam, siue tantum circa res pecuniæ æstimabiles. Estque mirabilis quædam circa id opinionum varietas, aientibus etiam nonnullis, nullam certam regulam vniuersalem accommodabilem omnibus actionibus, & circumstantiis tradi posse; sed totum hoc negotium quantitatis necessariæ, & sufficientis ad obligationem grauem relinquendum esse prudenti arbitrio, pro singulis casibus, ut videre est inter alios apud Cardinalem de Lugo disp. 16. sect. 2. Quod omninò est apparentius, si quaratur regula vniuersalis vniformiter accommodabilis non solum rei pecuniariæ, sed etiam nocuentis honoris, & vitæ atque salutis. Sunt enim hæc genera rerum longè inter se diuersa, & quæ propterea videantur nulli communi regulæ vniuersaliter subiacere. Verum difficultas quantitatis assignandæ, & est omnibus istis generibus communis, sicuti est communis, ipsa ratio restitutionis, & obligationis grauis, ac levis; & necesse omninò est, ut assignetur regula aliqua iisdem omnibus communis.

Art. 3. Est quidem communis difficultas. Quia licet res ipsæ sint diuersorum generum: peccatum tamen iniustitiæ non specificatur ex illis secundum se, sed ut subsunt iuri patientis iniuriam, quod est vniforme, & vniformiter, atque ex eadem radice vicens, respectu rerum omnium: Est verò assignanda regula aliqua itidem communis. Quia ius, quod reparandum est, habet rationem communem contentam sub vna definitione vniuersali, respectu earum omnium rerum, ut visum est quæst. 3. ac proinde necesse est, ut subbeat eandem communitatem læsio, & magnitudo læsionis, quæ contrariatur eidem iuri. Deinde in casu particulari, quando dubitatur an tale determinatum nocumentum illatum proximo sit peccatum læsibile, fieri non potest, quin recurratur ad aliquod principium vniuersalius, ac notius; quandoquidem neutra pars contradictionis est per se nota, atque adeò definiendum est dependenter ab aliquo notiori vniuersaliter concludente de omnibus similibus in ratione grauis læsionis. Tale autem principium habebit rationem regulæ vniuersalis, ut patet. Vnde omnes, qui siue grauitè, siue leuiter peccant contra iustitiā, aut fugiunt actionem aliquam, quia est, siue grauitè, siue leuiter iniusta, necesse est ut aliquam talem regulam aliquo modo actualiter cognoscant, cum rei particularis determinatio non sit per se nota ex apprehensione terminorum, quoad grauitatem, & leuitatem cuiusque rei, vel secundum se, vel relate ad res alias specie, aut genere diuersas. Difficultas

igitur in hoc solum consistit, ut, quod omnes aliquo modo cognoscunt, quoties peccant agendo iniuste, aut libere omitunt actionem iniustam, id distinctè, & clarè proponatur sub conceptu præciso, & quidditatiuo, denudatum à particulari huius materiæ, & harum determinatè circumstantiarum conditione.

Art. 4. Certum porro est non posse constitui regulam vllam vniuersalem neque in re pecuniaria ex quantitate determinata ipsius pecuniæ ex.gr. duorum, trium, aut quatuor iuliorum, seu aureorum; neque in materia honoris, & famæ ex magnitudine defectus attributi proximo per iudicium internum, aut verbaliter, aut opere ipso ex.gr. quod alicui attribuatur esse mendacem, aut periurum, aut blasphemum, aut auctorem peccati, vel venialis, vel mortalis, & sic de similibus. Ratio est manifesta, quia eadem materialis quantitas monetæ habet diuersam, atque inæqualem estimationem, & parit dispares effectus in diuersis Prouincijs, nec non in eadem Prouincia pro diuersis temporibus, & accidentibus, atque in eadem Prouincia, eodemque tempore, & sub iisdem circumstantijs vniuersalibus apud alios, atque alios diuersi status, conditionis, & facultatis homines.

Art. 5. Quapropter detractio, aut non restitutio eiusdem pecuniæ, & quantitatis monetæ, quæ in vna Prouincia, aut pro vno tempore, & circumstantijs, aut respectu vnius personæ infert graue nocumentum, sub alia comparatione Prouinciæ, temporis, circumstantiarum, aut personæ poterit esse leue, aut etiam leuissimum nocumentum, ideòque respectiue sufficiens, aut insufficiens ad peccatum lethale. Idem dicitur de eodem verbo iniurioso comparatione facta cum homine, vel facinoroso, ac infami, vel probo, ac bonæ famæ; atque vbi, & quando defectus imputatus est valde familiaris, & frequens; aut è conuerso. Idem similiter dicitur de eadem percussione relate ad hominem, vel delicatum, ac debilem; vel fortem, ac robustum; & sic de similibus. Abstrahendum igitur est à materia remota iustitiæ, & à designatione determinatæ in illa quantitatis materialis pro constituenda regula vniuersali, qualis quæritur; tamen si multi, & magni auctores institerint eiusmodi designationi, nulla alia tradita regula abstractiori, ut videre est apud Card. de Lugo loco citato. Qui quidem perinde fecerunt, atque si pro illis, & pro eo tempore tantum scriberent inter quos, & quando scribebant: idque solum pro plerumque contingentibus; cum in scientijs, & in libris omnis loci, ac æui indefectibilia, ac inuariabilia, tradi debeant, vnde particularia defectibilia, & variabilia indefectibiliter, ac inuariabiliter definiuntur.

Art. 6. Huiusmodi videri potest pro tota vniuersim restitutionis materia; quod idem author tradit ibidem pro furto, & rapina ex Thomæ, Sanchez, & Victoris. Eam videlicet quantitatem esse sufficientem, ac necessariam ad peccatum lethale, cuius detractio, si non prohiberetur grauitè, seu sub peccato lethali, ac proinde facile, ac frequenter perpetraretur, sequeretur magna inconuenientia in Republica, & conuictu humano. Licet enim hoc furtum talis determinatè quantitatis tale sit hic, & nunc, ut propter circumstantias personæ læsæ, eiusdemque opulentiam, & pacificam prosperitatem non afferat illi magnum detrimentum; potest nihilominus esse peccatum lethale præcisè, ratione quantitatis. Quia hæc talis esse potest, quæ tamen si semel detracta non valde noceat, nec magnum afferat incommodum patienti; facile tamen, atque adeò pluries, & à pluribus detracta magnum quemlibet Principem, ac ditissimum in pauperiem, & summam miseriam conijceret. Quæ de causa oportuit, ut detractio talis quantitatis prohiberetur sub lethali. Idem alijs materijs, & casibus accomodatⁱ

accomodari proportionaliter potest. Ea igitur quantitas est necessaria, & sufficiens ad peccatum lethale, cuius prohibitio sub lethali est necessaria, & sufficiens in vnoquoque rerum genere, ne sequantur magna in eodem genere inconuenientia.

Art. 7. Verum expositio ista non est sufficiens, neque potest animus in illa conquiescere, quin progrediatur ulterius: Inquiritur enim protinus quanta debeat esse magnitudo inconuenientium, quae sequerentur, si detractio, aut non restitutio talis, determinate quantitatis pecuniae, honoris, aut salutis non esset grauiter prohibita. Certum nimirum est ex potestate detrahendi, seu non restituendi absque lethali quantitate immediate proximam quantitati sufficiens, & necessaria ad lethale, atque ex facili, & frequenti quantitatis illius detractio, seu retentione sequi inconuenientia, quae magna merito dicuntur, & verè sunt, si comparantur cum inconuenientibus, quae sequuntur ex eo, quod detractio, ac retentio, multo minoris quantitatis non sit grauiter prohibita, possitque proinde facili, & frequenter euenire. Ergo, dum non determinatur magnitudo inconuenientium, quae sequerentur, nihil omnino peractum est. Est autem similis prorsus difficultas in determinanda ista quantitate, seu absolute, seu comparative magna, atque in determinanda ea quantitate de qua directe quaesitum fuerat. Igitur expositio data transfert, non aufert difficultatem huius rei, nec progreditur, sed regreditur, & quidem in aliquid difficilius, ac obscurius.

Art. 8. Deinde quae sunt prohibita quia mala, & non solum mala, quia prohibita, qualia sunt peccata iniustitiae prohibita per legem naturae, non ideo praecise prohibentur, quia ex omissione prohibitionis sequerentur magna inconuenientia; sed ex eo potius, quia vnum quoduis ex his, quae grauiter prohibentur, secundum se praecise, est magnum inconueniens. Alias prohibenda non essent, nisi pro euentu, pro quo alia praeterea inconuenientia sequerentur, aut esset magnum periculum, quod sequerentur. Eodem pertinet, quod Deus non ideo prohibet, quae prohibet naturaliter per seipsum immediate, & seorsim (qualis est prohibitio iniustitiae,) quia omissione prohibitionis pareretur magna inconuenientia, id est, quia ea omissione foret turpis, & peccaminosa. Omissio namque diuina, aut est chimerica, aut laudabilis, & honesta. Si quidem laudabilis, & honesta sit, non potest parere magna inconuenientia. Chimerica verò pareret ea, & non pareret ea. Igitur discrimen iniustitiae grauis, & levis non est desumendum ex sequela inconuenientium, quae pareretur omissione prohibitionis grauis.

Art. 9. Denique non omnes, nec plerique eorum, qui peccant agendo iniuste, considerant, an inde sequi possint magna, parua, aut mediocria inconuenientia, si pluries, & à pluribus eadem quantitas nocimenti inferatur eidem homini; tum quia nec omnibus, nec plerisque adest prospectus intellectus sufficiens in comparationem vsque adeo late patentem; tum quia tot possunt multiplicari auctores nocimenti sufficientis tantum ad veniale; & tam pauci possunt esse auctores nocimenti sufficientis ad lethale facili concursuri aduersus vnum, ut priores inducant magnum inconueniens, & posteriores paruum. Vnde discretio ex hoc capite potest esse, & plerumque esset difficillima, & consequenter plerisque lateret. Omnes autem non solum facili, sed necessariò cognoscunt actualiter regulam aliquam grauis, & levis iniustitiae; dum agendo iniuste peccant, aut lethaliter, aut venialiter. Quicumque enim, aut lethaliter, aut venialiter peccat, discernit alterum ab altero, & consequenter habet aliquod praecognitum, vnde discernat. Datur ergo alia vniuersalis regula, & quidem notior grauitatis, & leuitatis iniustitiae.

Art. 10. Adde leges humanas, quae versantur in materia iustitiae ideo ferri, & esse honestas, quia earum ommissio pareretur magna inconuenientia. Alias enim grauamen legis, & periculum peccandi per ipsam procreatum esset iniquum. Sequebantur autem eadem inconuenientia antequam eadem leges ferrentur; & tamen actiones, quae ex vi istarum legum sunt lethaliter peccaminosae, non erant peccaminosae lethaliter antequam eadem leges conderentur. Ergo sequela magnorum inconuenientium non est ex se praecise vniuersalis regula grauis, & levis iniustitiae. Adde rursus etiam positae legibus, quae de facto dantur in materia iustitiae sequi magna inconuenientia, & quidem valde facili, & frequenter apud multos. Ergo, quod sequerentur, vel non sequerentur sic, vel aliter talia inconuenientia, non sunt bona regula, & indiget alijs praeterea regulis, ut subsistat aliquatiter.

Art. 11. Igitur pro stabilienda legitime regula vniuersali praefendum, in primis est discrimen peccati lethalis, & venialis, quod adhibet D. Thomas quaest. 7. de malo art. 1. & alij cum ipso communiter. Peccatum lethale est actio, vel ommissio dissolutiua ex sua natura amicitiae, seu charitatis, ac benevolentiae, & mutuae pacis cum Deo, vel proximo. Amicitia Dei dissoluitur per contemptum intellectualem, vel affectuum eiusdem. Amicitia proximi dissoluitur per nocumentum eidem illatum, vel negatiue quatenus non exhibetur ei de bonis non suis, quod debet exhiberi; vel positiue quatenus ei subtrahitur de bonis suis, quod non debet subtrahi. Peccatum veniale est actio, vel ommissio non dissolutiua ex se eiusdem coniunctionis beneuolae; existens tamen praeter eandem, & ad ipsam non bene disponens, seu potius indisponens animum iisdem proportionaliter de causis.

Art. 12. Adijciendum deinde est iniustitiam esse maxime prouocatiuam irae, adeoque esse maxime contrariam mutuae paci, benevolentiae, & charitati inter omnia peccata, quae aduersus proximum committuntur. Quia sola iniustitia spoliatur vnumquemque bonis suis, cum reliqua peccata contra proximum, solum illi subtrahant augmentum bonorum suorum nondum suum. Vnusquisque autem afficitur magis ex natura rei ad retinenda bona iam sua, quam ad acquirendum aliena; atque pro mensura affectus erga vnumquodque bonum exurgit sensus doloris, & irae ex eius subtractione.

Art. 13. Praeterea cum, ut supra dictum est quaest. 2. & 3. vnusquisque habeat praerelationem, respectu omnium aliorum in bonis suis eandemque consequenter non habet, sed magis postpositionem in rebus alienis, vicumque per alios titulos sibi obstrictis; patet vnumquemque dolentius ferre ex natura rei, quod sibi subtrahantur res suae, magisque inde commoueri ad iram, quam si res alienae non erogentur sibi. Quia per subtractionem iniustam rerum suarum deijciuntur ab ea causa sufficienti à gradu dignitatis suae, & agitur secum, tanquam cum inferiori in ea re, in qua est superior. Quod est valde amarum iuxta gradum suauitatis, & affectionis, quae iam inerat animo, circa praereminentiam iam habitam. Esto namque aequali affectu, aut etiam maiori desideret, quae nondum habentur; affectus tamen desiderij est etiam ipse insuauis ex parte, & amarus obiectiue, quia fertur in obiectum, prout affectum circumstantia displicenti. Vnde, negato eius termino, non vsque adeò mutatur status animi, nec tantus subsequitur nouus doloris sensus.

Art. 14. Apparet iam optimam, & maxime conspectuam regulam grauitatis, & leuitatis iniuriarum peti posse ex viribus, quibus vnaquaeque iniuria praedita est ad dissoluendam mutuam benevolentiam, perturbandam

perturbandam tranquillitatem, & concitandas iras atque inimicitias. Optimam quidem, quia hoc pacto ratio maximè omnium discretiva peccati mortalis, & venialis applicatur formalissimè sub conceptu proprio ad determinatum istud genus subalternum. Maximè verò conspicuam, quia hinc fiet, ut unusquisque ex dispositione animi sui, eiusque experimentalis consideratione, siue absoluta, siue conditionata, uti mox exponetur, faciliè coniiciat quam iniuriam inferre non possit, absque peccato lethali, & quam possit cum solo veniali; per quam grauius, & per quam leuiter opponatur rectitudini iustitiæ. *cuius opus est pax*, ut habetur ex Isaia 32. 17. Preterea hic explicandi modus consonat valdè expositioni obligationis iustitiæ, quæ data est quæst. 3. versùs finem; necnon rationi grauitatis peccati iniustitiæ ex genere suo, quæ reddita est ex D. Thoma quæst. 17. initio.

Art. 15. Concluditur itaque eam quantitatem nocuenti siue iniuste illati, siue iniuste non reparati esse sufficientem, ac necessariam ad peccatum lethale, cuius seu ablatio, seu non restitutio est dissolutiua ex natura rei, amicitia, & beneuolentiæ mutua, & concitatiua iræ, atque inimicitia, seu iræ inimicabilis alienantis absolute animum patientis ab iniuriante: eam verò quantitatem contineri intra limites peccati venialis, ratione cuius non dissoluitur ex natura rei mutua beneuolentia, & amicitia, nec excitatur impetus inimicitia, ac perturbationis, inducitur tamen tepiditas aliqua amicitia, ac beneuolentiæ, & exurgit sensus aliquis doloris, & iræ faciliè sedandus.

Art. 16. Inquam utrobique ex natura rei, quia, quod ad iustitiam attingit, non maior requiritur quantitas, ut per iniuriam peccetur lethaliter aduersus hominem mansuetum, ac patientissimum, & in charitatis affectu validissimè confirmatum, atque iniuriarum faciliè immemorem, quam aduersus hominem valdè iracundum, & facilem; ac prouum ad inimicitias. Quia leges, quibus nititur ius, & dirigitur iustitia, non minus fauent bonæ, quam malæ indolis, bonorum, quam malorum habituum hominibus, sed omnibus consulunt indiscriminatim, utpote intendentes æqualitatem rei. Quare non est attendendum ad accidentalem cuiusque dispositionem, siue naturalem, siue moralem; neque ad effectum, qui hic, & nunc re ipsa subsequetur in animo, & reactione iniuriati, sed ad id, quod plerumque contingit, & ad effectum, quem nata est sortiri iniuria ex suppositione, quod, qui illam patitur, sit antecederet constitutus in temperamento, quasi ad pondus indolis, & morum. Certè cum hac, quantum fieri potest, consideratione librari debet quantitas inducens tunc grauem, tunc leuem obligationem restituendi; idest sufficiens ad dissoluendam mutuam pacem, ac beneuolentiam, & quæ ad id non sufficit, nulla habita ratione dispositionis bonæ, aut malæ accidentaliter, & non ut plurimum existentis in vnoquoque subiecto. Eiusmodi mirum habitum respiciunt leges, & primæius hominum consensus exponendus quæst. 41. Per hoc igitur omnia patet assignabilem esse, & oportere, ut assignetur, atque eam, quæ assignata est, regulam vniuersalem quantitatis sufficientis ad lethale in materia iustitiæ esse legitimam.

Ad 1. Imo conatus tot sapientium hominum in ordine ad indagandam regulam vniuersalem quantitatis grauis comprobatur efficaciter eius designationem esse absolute possibilem, ac necessariam, quia sapientes homines non conspirant in intentionem impossibilem, aut inutilem, quæ stulta est. Aberrare autem à vero, & inter se discrepare sapientibus etiam sæpè contingit, maximè quoad comprehensionem vniuersalissimorum, & latissimè patentium, tametsi

possibilem, & realem. Deinde plures circa hanc rem opiniones iam sunt antiquatæ, & ita eueniet cæteris, quæ falsæ sunt, durante conatu litteratorum pro indaganda, & promouenda veritate, quæ quando inuenta est vires habet maximas ad opprimendas falsitates omnes contrarias. Interim diuersitas opinionum intra determinatos limites continetur, quos nemo esset, qui præfigeret effreni hominum licentiæ, si viri docti eam non compescerent, ac dirigerent. Salubris igitur est, & circa possibile conatus inuestigandi regulam propositam.

Ad 2. Circumstantiæ spectantes ad grauitatem, & leuitatem iniustitiæ non sunt variabiles in infinitum syncategorematicè formaliter, esto essent variabiles eum in modum materialiter, aut etiam quoad plus, & minus; tunc in ratione peccati lethalis, tunc in ratione venialis maioris, aut minoris. Pro tradenda autem regula vniuersali directiua iustitiæ solum considerantur formaliter circumstantiæ operis iniusti quatenus valentis illud constituere in ratione grauis, & levis iniustitiæ.

Ad 3. Quæ se habent opposito modo quoad aliquid, possunt nihilominus uniformiter se habere quoad aliquid aliud, atque ita contingit in exemplo obiectionis. Quia datur vniuersitas eorum extremorum, quoad vim dissolutiuam mutuæ pacis, & tranquillitatis, atque excitatiuam iræ, & inimicitia, sub qua ratione pertinent ad præsentem considerationem.

Ad 4. Ex debilitate intellectus, & non ex natura rerum prouenit, quod relinquantur indeterminata, ac indefinita, quæ spectant ad vnamquamque virtutem, & quod committatur arbitrio cuiusque determinationi, ac definitio pro vnoquoque opere. Quia arbitrium tale à nemine concipi poterit, nisi dependenter à principio, & regula vniuersali aliquomodo præconcepta, uti superius significatum est. Deinde actiones iniustæ pariunt effectus, & affectus maiores, magisq; conspicuos. Vnde relatè ad illos facilius potest, & clariùs definiri in vniuersum grauitas, & leuitas earum, quam possit in materia aliarum virtutum, & vitiorum.

QVÆSTIO XXVIII.

Utrum labor corporalis Diurnus sit mensura quantitatis grauis in re pecuniaria?

Videtur non esse. 1. Quia mensuram oportet esse inuariabilem, ac vniuersalem. Labor autem diurnus est variabilis, atque æstimabilis inæqualiter tunc ex parte dierum breuiorum, & longiorum, pro diuersis anni, & mundi partibus; tunc ex parte laborantium valdè inæqualiter, quoad celeritatem, & bonitatem operis; tunc ex parte ipsius operis inæqualiter laboriosi, ac pretiosi. Ergo labor diurnus non potest habere rationem mensuræ.

2. Pauci sunt, & vix vlli, qui meminerint laboris diurni, dum committunt furtum graue, aut illud omitunt, quia graue est, & tamen, utrique mensurant grauitatem, atque de ea iudicant, mensurantem autem oportet meminisse mensuræ, nec fieri potest, ut quis metiatur, quin utatur mensura.

3. Sunt qui multis de causis vilissimo pretio laborant toto die, quorum proinde labor non tanti æstimatur, quanti quod sufficit ad peccatum lethale furti, aut rapina; Ergo labor diurnus est ex se prorsus indifferens ad quantitatem grauem, & leuem.

4. Peccatum lethale differt notabiliter à peccato veniali, & consequenter quantitas sufficiens ad lethale differt notabiliter à quantitate sufficiens tantum